

UDK:641.1:061.1
Bibliid 1451-3188, 9 (2010)
Год IX, бр. 33–34, стр. 89–99
Изворни научни рад

др Предраг БЈЕЛИЋ¹
мр Душко БУГАРСКИ²

ОБАВЕЗНО НУТРИТИВНО ОЗНАЧАВАЊЕ ПРОИЗВОДА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

ABSTRACT

Consumers want to be completely informed about the products which they buy on the market since they can choose between several varieties. National economies, especially the developed ones, have passed the regulation on compulsory information which must be found on the product package. One important segment of this product labelling is nutrition labelling which provides consumers with nutritious information about the product. In the USA the nutrition labelling was mandatory while in the EU nutrition labelling was optional. The regulation on nutrition labelling in the EU dates back to 1990 and since then had been amended several times. But due to the customer needs to be better informed about nutritious impact of products, the EU had adopted the proposal of regulation which will make nutrition labelling mandatory. This article will explore all the amendments of the nutrition labelling directive and explain the newly proposed regulation in this area.

Key words: EU food labelling, nutrition labelling, mandatory nutrition declaration.

I) СВРХА

Означавање производа подразумева давање информација о производу на његовом паковању како би потрошачи били упознати са саставом,

¹ Ванредни професор, Економски факултет, Београд, Е-mail: bjelic@ekof.bg.ac.rs.

² Капетан, Војна академија, Београд, Е-mail: dukibugi@gmail.com.

пореклом и осталим битним информацијама важним за потрошњу тог производа. Многе земље су усвојиле прописе којима намећу обавезно означавање производа и дефинишу минималан ниво потребних информација о производу које се морају налазити на паковању производа. У Европској унији је веома развијен покрет за заштиту потрошача, што је резултирало постојањем великог броја прописа који регулишу стављање производа у промет на Јединственом тржишту Европске уније (ЕУ). Важан сегмент у овој области су прописи везани за означавање производа на тржишту ЕУ.³ И док потрошачи желе да имају што више информација о производу, и да се то налази на ознаци на самом паковању, произвођачи сматрају да је велики број информација претеран и да им узрокује додатне трошкове у пословању. Ако се ради о производима који се увозе онда некад претерани захтеви за означавањем представљају техничке баријере у међународној трговини. Данас се велика пажња посвећује нутритивном означавању производа. Оваква врста означавања подразумева да се потрошачу дају информације о хранљивим састојцима (нутритијентима) које производ садржи, што је веома битно за правилан режим исхране потрошача. Нутритивно означавање је било које представљање или оглашавање које тврди, имплицира да прехранбени производ има одређена нутритивна својства због енергије коју обезбеђује, у смањеном или повећаном обиму, или због хранљивих састојака које садржи.⁴ Нутритивно означавање је почело да се као обавезно примењује у САД,⁵ док се у Европи дуго није примењивало на паковањима производа на тржишту али услед све већих захтева потрошача који желе да добију информације које су битне за правилан одабир производа нутритивно означавање производа постаје актуелно у Европи почетком 21. века. У почетку нутритивно означавање производа на Јединственом тржишту ЕУ је било необавезујуће и добровољно да би најновијим прописима из 2008. године оно постало обавезно у случају када произвођачи желе да истакну хранљиву вредност производа.

³ О томе смо детаљно писали у: Предраг Бјелић, „Означавање производа на тржишту Европске уније”, *Ревизија за европско право*, 2001, бр. 2–3, стр. 25–42.

⁴ *Codex Alimentarius Guidelines on Nutrition Labelling*, CAC/GL 002-1985 (Rev. 1-1993), наведено према: Eva Hurt, “Nutrition labelling: European Union and United Kingdom perspectives”, *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 2002, no. 11(2), pp.77–79.

⁵ Више о означавању производа на тржишту САД погледати у: Предраг Бјелић, „Означавање производа у малопродаји на тржишту САД”, *Економика предузетништва*, Vol. XXXXII, бр. 1, 2006, стр. 29–33.

II) МЕРЕ ЕУ

Директива Комисије 2003/120/ЕЦ од 5. децембра 2003. године којом се допуњује Директива 90/496/ЕЕЦ о нутритивном означавању прехранбених производа (*Commission Directive 2003/120/EC of 5 December 2003 amending Directive 90/496/EEC on nutrition labelling for foodstuffs*).⁶ Уредба ЕЦ број 1882/2003 Европског парламента и Савета од 29. септембра 2003. године која прилагођава Одлуку Савета 1999/468/ЕЦ чије одредбе се односе на комитете који помажу Комисији у извршењу њених овлашћења за примену одређених правних инструмената везаним за процедуре које се помињу у члану 251 Уговора о ЕЗ (*Regulation (EC) No 1882/2003 of the European Parliament and of the Council of 29 September 2003 adapting to Council Decision 1999/468/EC the provisions relating to committees which assist the Commission in the exercise of its implementing powers laid down in instruments subject to the procedure referred to in Article 251 of the EC Treaty*).⁷ Директива Комисије 2008/100/ЕЦ од 28. октобра 2008. године која допуњује Директиву Савета 90/496/ЕЕЦ о нутритивном означавању прехранбених производа у односу на препоручени дневни унос, факторе за енергетску конверзију и дефиниције (*Commission Directive 2008/100/EC of 28 October 2008 amending Council Directive 90/496/EEC on nutrition labelling for foodstuffs as regards recommended daily allowances, energy conversion factors and definitions*).⁸ Уредба ЕЦ број 1137/2008 Европског парламента и Савета од 22. октобра 2008. године која прилагођава број инструмената по процедури изнетој у члану 251 Споразума за Одлуку Савета 1999/468/ЕЦ, у односу на регулаторну процедуру са испитивањем – Прилагођавање регулаторној процедури са испитивањем – први део (*Regulation (EC) No 1137/2008 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 adapting a number of instruments subject to the procedure laid down in Article 251 of the Treaty to Council Decision 1999/468/EC, with regard to the regulatory procedure with scrutiny -Adaptation to the regulatory procedure with scrutiny – Part One*).⁹

⁶ *Official Journal of the European Union* L 333, 20.12.2003, p. 51.

⁷ *Official Journal of the European Union* L 284, 31.10.2003, pp. 1–53.

⁸ Текст са ЕЕА значајем, што значи да се примењује у свим земљама потписницама споразума о европском економском простору које укључују осим земаља ЕУ и три земље ЕФТА (Норвешка, Исланд и Лихтенштајн). Видети: *Official Journal of the European Union* L 285, 29.10.2008, pp. 9–12.

⁹ *Official Journal of the European Union* L 311, 21.11.2008, pp. 1–54.

III) САДРЖАЈ

Прва директива која регулише нутритивно означавање прехранбених производа у ЕУ била је *Директива Савета 90/496/ЕЕЦ од 24. септембра 1990. о нутритивном означавању прехранбених производа*.¹⁰ Ова директива се односи на нутритивно означавање производа који се достављају крајњим потрошачима. Одредбе ове директиве се не примењују на нутритивно означавање минералних вода и додатака исхрани (разни витаминско-минерални препарати). Под нутритивним означавањем подразумевамо било коју информацију на ознаци производа која се односи на енергетску вредност или на неки од нутритивних састојака (нутритијената), у које укључујемо: протеине (беланчевине), угљене хидрате (шећере), масти, влакна, натријум и витамине и минерале у значајним количинама. Директивом Савета 90/496/ЕЕЦ нутритивно означавање није наметнуто као обавезно у Европској унији, сем у случајевима где је то уобичајена пракса, али ако се на производу налази нутритивна ознака онда она мора, у случају калоричне вредности, да јасно информише колико тај производ обезбеђује, обезбеђује у смањеном или појачаном обиму или не обезбеђује енергије, односно у случају нутритивних састојака, да информише о садржају, садржају у смањеном или појачаном обиму или о томе да производ не садржи одређени састојак. Структура нутритивне ознаке има две варијанте. По првој варијанти (група 1) мора се назначити енергетска вредност производа и количина беланчевина, угљених хидрата и масти. Друга варијанта нутритивне ознаке (група 2) се састоји из података о енергетској вредности и количинама беланчевина, угљених хидрата, шећера, масти, засићених масних киселина и натријума. Пожељно је да све ове информације буду представљене табеларно, а где то простор не дозвољава може описно. Информације морају бити на језику разумљивом за потрошача.¹¹ Ова основна Директива о нутритивном означавању производа од тада је претрпела бројне измене. Прва измена била је садржана у *Директиви Комисије 2003/120/ЕЦ од 5. децембра 2003. године која предвиђа да се масноће са сниженом калоријском вредности (salatrim) могу користити као супстанце у прехранбеним производима*. Државе чланице ЕУ морају усвојити прописе како би ускладиле своје законодавство у области

¹⁰ “Council Directive 90/496/EEC of 24 September 1990 on nutrition labelling for foodstuffs”.

¹¹ Детаљније погледати у: Предраг Бјелић, „Нутритивно означавање производа на тржишту ЕУ“, *Европско законодавство* бр. 1/2002, стр. 26–28.

нутритивног означавања прехранбених производа са овом директивом најкасније до 31. јула 2004. године. Предвиђена је и обавеза за државе чланице ЕУ да доставе текстове прописа које усвоје у овој области Европској Комисији. Следећа измена основне директиве из 1990. године била је садржана у *Уредби 1882/2003 Европског парламента и Савета од 29. септембра 2003. године*. Овом изменом предвиђа се увођење низа помоћних органа, познатих као комитети, чија је основна улога да помажу и саветују комисију у спровођењу одређених процедура. Између осталих основани су и Стални комитет (*Standing Committee*), установљен чланом 6 став 2 Директиве 98/37/ЕЦ. Основани су и Саветодавни комитет (*Advisory Committee*) за који је разрађена детаљна процедура функционисања, али и Комитет за стандарде и техничке прописе (*Committee on Standards and Technical Regulations*).

Битне измене уноси *Директива Комисије 2008/100/ЕЦ* која у основној Директиви о нутритивном означавању прехранбених производа мења прописе везане за декларисање и препоручене дневне дозе витамина и минерала и уводи декларисање влакана (*fibre*) и еритритола (*erythritol*). Овом изменом повећан је број витамина и минерала који се декларишу на паковањима прехранбених производа и њихов препоручени дневни унос дат је у наредној табели. (Табела 1)

Ако се минимално 15% од препорученог дневног уноса витамина и минерала добија конзумирањем 100 g или 100 ml производа или конзумирањем једног паковања производа, ако то паковање садржи једну порцију, онда се сматра да је то значајан унос витамина или минерала и присуство тих витамина и минерала се може декларисати на паковању производа. Да би се декларисало присуство влакана у производу мора се испитивањем потврдити присуство јестивих полимера угљених хидрата који се природно срећу у храни или се добијају прерадом хране као сировине добијене физичким, ензимским и хемијским путем, или постоји присуство јестивих синтетичких полимера угљених хидрата. Ова директива даје и основне чиниоце за конверзију енергетске вредности влакана и еритритола, како би произвођачи према саставу могли да одреде калоријску вредност производа. Последња измена основне Директиве о нутритивном означавању из 1990. године садржана је у *Уредби 1137/2008 из 2008. године* која уводи измене везане за нутритивно означавање 59 постојећих прописа, од означавања кафе и какаоа до области заштите на раду. Нутритивно означавање у ЕУ није обавезно за све производе али уколико произвођач жели да истакне да његов производ има посебне

Табела 1: Препоручене дневне дозе витамина и минерала
(Recommended Daily Allowances – RDAs)

ВИТАМИНИ			МИНЕРАЛИ		
Супстанција	Јединица мере	Количина	Елемент	Јединица мере	Количина
Витамин А	µg	800	Жива	mg	2000
Витамин Д	µg	5	Хлор	mg	800
Витамин Е	mg	12	Калцијум	mg	800
Витамин К	µg	75	Фосфор	mg	700
Витамин Ц	mg	80	Магнезијум	mg	375
Тиамин (Вит. Б1)	mg	1,1	Гвожђе	mg	14
Рибофлавин (Вит. Б2)	mg	1,4	Цинк	mg	10
Ниацин	mg	16	Бакар	mg	1
Витамин Б6	mg	1,4	Манган	mg	2
Фолна киселина	µg	200	Флуор	mg	3,5
Витамин Б12	µg	2,5	Селен	µg	55
Биотин	µg	50	Хром	µg	40
Пантотенска киселина	mg	6	Молибден	µg	50
			Јод	µg	150

Извор: Commission Directive 2008/100/EC of 28 October 2008 amending Council Directive 90/496/EEC on nutrition labelling for foodstuffs as regards recommended daily allowances, energy conversion factors and definitions (Text with EEA relevance), Official Journal of the European Union L 285, 29.10.2008, p. 11.

нутритивне вредности за потрошача онда је он у обавези да стриктно примењује све прописе ЕУ везане за нутритивно означавање. То подразумева да се на паковању производа истакне тзв. Нутритивна ознака која углавном има наслов „Нутритивне информације” (*Nutrition Information*, односно еквивалент на званичном језику државе чланице ЕУ).

Нутритивна ознака може бити представљена у два вида: скраћена ознака и пуна ознака. Скраћена нутритивна ознака подразумева да произвођач мора да да информацију о енергетској вредности производа и садржају беланчевина, угљених хидрата и масти (ознака са 4 елемента). Пуна нутритивна ознака садржи информације о енергетској вредности производа и количинама беланчевина, угљених хидрата, шећера, масти, засићених масти, влакана и натријума (ознака са 8 елемената). Такође пуна ознака може садржати додатне информације о скробу, полиолима, моно-незасићеним мастима, поли-незасићеним мастима, холестеролу и било којим од витамина и минерала. Да би се све ове измене консолидовале и постојеће законодавство Заједнице у области означавања прехранбених производа учинило јаснијим 2008. године усвојен је *Предлог Уредбе Европског парламента и Савета о пружању информација о прехранбеним производима потрошачима*.¹² Овај пропис на општи начин регулише пружање информација потрошачима о појединим производима, уважавајући сектор привреде из кога производ потиче. Једна од основних ствари која је дефинисана овим прописом су обавезни подаци који се морају наћи на паковању сваког производа, као што су назив производа, списак састојака, упозорење о алергијским реакцијама до којих могу довести поједини састојци у производу, количина и категорија појединачних састојака, нето количина производа, рок трајања, услови чувања и низ других информација од којих је обавезна и нутритивна ознака (декларација). Међутим, овај пропис не консолидује само постојеће законодавство већ он уводи неке новине као што су појашњења у вези обавеза појединих партнера – субјеката у оквиру дистрибутивног ланца, минималној величини текста којим се обавезне информације истичу и информације о потенцијалним алергијским реакцијама на поједине састојке. У предлогу ове Уредбе нутритивна декларација је описана у глави 4 која описује обавезне информације о храни, у њеном одељку број 3, који обухвата чланове од 28. до 34. Одредбе ове Уредбе се не примењују на означавање додатака храни (витамински и минерални препарати) и природне минералне воде. У овој Уредби нутритивне информације се дају у оквиру обавезне нутритивне декларације која мора садржати информације о:

¹² “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the provision of food information to consumers (text with EEA relevance)”, Brussels, 30.1.2008, COM(2008) 40 final2008/0028 (COD), Сајт ЕУ, Интернет, http://ec.europa.eu/food/food/labellingnutrition/foodlabelling/publications/proposal_regulation_ep_council.pdf, 15/08/2010.

1. енергетској вредности;
2. количинама масти, засићених масти, угљених хидрата са информацијама о присуству шећера и соли.

Нутритивна декларација може садржати и информације о транс мастима, моно-незасићеним мастима, поли-незасићеним мастима, полиолима, скробу, влакнима, беланчевинама и присуству минерала и витамина. Нутритивне информације које се пружају у нутритивној ознаци морају бити дате за количину производа од 100 g или 100 ml, а могу се дати и за индивидуалну порцију. Све ове информације морају бити јасно видљиве на паковању производа и презентоване у табеларном облику. Уобичајени табеларни приказ нутритивне ознаке дат је у наредној табели.

Табела 2: Табеларни приказ нутритивне ознаке у ЕУ

енергија	кило џула и кило калорија
масти	грама
од чега:	
- засићене	грама
- транс масти	грама
- моно-незасићене	грама
- поли-незасићене	грама
угљени хидрати	грама
од чега:	
- шећери	грама
- полиоли	грама
- скроб	грама
vlakна	грама
беланчевине	грама
со	грама
витамини и минерали	Исказани у препорученим дневним уносима (<i>Recommended Daily Allowances – RDAs</i>)

Извор: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council of 30 January 2008 on the provision of food information to consumers (COM(2008) 40), Annex XIII, p. 72.

Треба приметити да се информације прво дају по групама нутритивних састојака, на пример масти, угљени хидрати и слично, а затим се дају и детаљније информације о појединачним састојцима у оквиру ових група нутритивних састојака, на пример засићене масти, транс масти, шећери, скроб и слично. Информације у табели морају бити дате на језику који потрошачи на тржишту ЕУ разумеју, а могу бити дате упоредо на више језика. Када Предлог уредбе Европског парламента и Савета о пружању информација о прехранбеним производа потрошачима буде усвојен он ће створити нова, модерна правила која су неопходна да би Јединствено тржиште ЕУ правилније функционисало и потрошачи на њему били потпуније информисани о производима које купују и троше.

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива Комисије 2003/120/ЕЦ носи датум 5. децембар 2003. године, али је ступила на снагу 9. јануара 2004. године, а рок за примену у законодавствима држава чланица је 31. јули 2004. године. Уредба ЕЦ број 1882/2003 Европског парламента и Савета носи датум 29. септембар 2003. године, а ступила је на снагу 20. новембра 2003. године. Директива Комисије 2008/100/ЕЦ носи датум 28. октобар 2008. године, али је ступила на снагу 18. новембра 2008. године, 20 дана од објављивања у Службеном листу Европских заједница, како је то регулисано у члану 3 ове Директиве. Уредба ЕЦ број 1137/2008 Европског парламента и Савета од 22. октобра 2008. године ступила је на снагу 11. децембра 2008. године.

V) ИЗВОРИ

- “Commission Directive 2003/120/EC of 5 December 2003 amending Directive 90/496/EEC on nutrition labelling for foodstuffs (Text with EEA relevance)”, *Official Journal of the European Union* L 333, 20.12.2003, p. 51.
- “Commission Directive 2008/100/EC of 28 October 2008 amending Council Directive 90/496/EEC on nutrition labelling for foodstuffs as regards recommended daily allowances, energy conversion factors and definitions (Text with EEA relevance)”, *Official Journal of the European Union* L 285, 29.10.2008, pp. 9–12.
- “Regulation (EC) No 1882/2003 of the European Parliament and of the Council of 29 September 2003 adapting to Council Decision 1999/468/EC the provisions relating to committees which assist the Commission in the exercise of its implementing powers laid down in instruments subject to the procedure

referred to in Article 251 of the EC Treaty”, *Official Journal of the European Union* L 284 of 31.10.2003, pp. 1–53.

- “Regulation (EC) No 1137/2008 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 adapting a number of instruments subject to the procedure laid down in Article 251 of the Treaty to Council Decision 1999/468/EC, with regard to the regulatory procedure with scrutiny – Adaptation to the regulatory procedure with scrutiny – Part One)”, *Official Journal of the European Union* L 311, 21.11.2008, pp. 1–54.
- „Предлог Уредбе Европског парламента и Савета од 30. јануара 2008. године о давању информација потрошачима о храни – ЦОМ (2008) 40“ (Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council of 30 January 2008 on the provision of food information to consumers – COM (2008) 40), није објављена у Службеном листу Европских заједница.
- Предраг Бјелић ”Нутритивно означавање производа на тржишту ЕУ”, *Европско законодавство*, бр. 1/2002, стр. 26–28.
- Предраг Бјелић, „Означавање производа на тржишту Европске уније”, *Ревизија за европско право*, 2001, бр. 2-3, стр. 25–42.
- Eva Hurt, “Nutrition labelling: European Union and United Kingdom perspectives”, *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 2002, no. 11(2), pp. 77–79.

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Европска унија је најзначајнији спољнотрговински партнер Србије. Велики део нашег извоза заврши на Јединственом тржишту ЕУ и често главне препреке при извозу наших производа не потичу од недовољног квалитета или функционалности производа већ потичу од техничких и административних препрека у пласирању наших производа на то тржиште. Једна од најзначајнијих препрека која спада у групу техничких баријера трговини представља обавезно означавање производа. Предузећа из Србије која су произвођачи и извозници производа на европско тржиште често нису упућени које информације се морају обавезно наћи на паковању одређеног производа. Услед непостојања свих битних информација на паковању производа које извозимо на тржиште ЕУ наши производи се не могу ставити у промет на том тржишту или се повлаче из промета са тог тржишта.

Пружање информација о хранљивости одређеног прехранбеног производа, навођењем хранљивих састојака који се у њему налазе, се често

врши путем стављања тзв. нутритивне ознаке у виду табеле. У Србији је мали број производа који садрже нутритивну ознаку на свом паковању, али будући да је нутритивна ознака већ дужи низ година обавезна на тржишту САД наши извозници који су извозили на тржиште САД су почели да стављају овакве ознаке на своје производе. На тржишту ЕУ још увек није обавезно да производ има нутритивну ознаку али је за очекивати да ће то и у ЕУ ускоро бити пракса. Наши произвођачи и извозници треба да се упознају са општим правилима о означавању производа који важе у ЕУ, и посебно о правилима која се односе на нутритивно означавање производа, будући да ми желимо да повећамо наш извоз на тржиште ЕУ и да тежимо чланству у овој регионалној економској интеграцији чиме би постали део Јединственог тржишта ЕУ. И сами потрошачи, посебно они на тржиштима развијених земаља, који доста брину о свом здрављу и физичком изгледу желе да буду у потпуности информисани о нутритивној вредности и утицају одређеног производа на њихово здравље. Због тога они бирају производе на чијем паковању могу наћи детаљне информације о калоријској вредности производа, садржају састојака који лоше утичу на њихово здравље (транс масти, шећери и слично), садржају састојака који могу повољно деловати на њихово здравље (витамини, минерали, антиоксиданси и слично) и састојцима који могу изазвати алергијске реакције (језграсто воће, глутен, млечни шећер и слично).